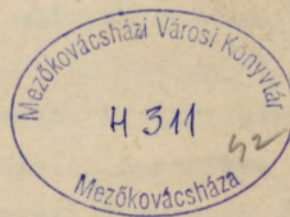

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
KEVERMESI ESEMÉNYEINEK
NYOMÁBAN

Pelle Ferenc
1968

HELYTÖRTÉNET 314

2009 AUG. 24

PELLE FERENC

A Tanácsköztársaság kevermesi eseményeinek nyomában

/Bővített anyag/

Az 1891. évi munkásmozgalmak szálai Kevermesre is eljutottak, de a "Temesváry Gyula-ügy" lezárása után, majd a csendőrség létszámának emelése /Battonyán, mint járási székhelyen/¹ és tevékenységének fokozása után viszonylag nyugalom lett. De csak viszonylag, mert a hamu alatt izgott a párázs: Bán Imre, Megyeri Pál és társaik a mult század utolsó éveiben keresik és megtalálják a kapcsolatot a Mezőfiféle mozgalommal, majd a Sz D P-tal; Bán Imre elbeszélései szerint /melyet Megyeri Pál is megerősített/ a mult század utolsó éveitől 1918. őszéig kb. 5-6 alkalommal szervezkedtek újra és újra, mert az aktiv csendőrtevékenység folytán mindig vissza kellett huzodniok. A kevermesi agrárproletárok és szegényparasztok a lehetőségekhez mérten próbáltak szervezkedni, küzdeni, harcolni a fojtogató kizsákmányolás ellen, mely azután az első világháboru alatt, de különösen annak második felében elviselhetetlenné vált.

A századforduló után a jobbért való küzdés főként /és legeredményesebben/ a választási harcokban merült ki és örültek "a szegények", ha egy-két emberük bekerült a községi képviselőtestületbe, valamint abban, hogy titokban összejöveteleket szerveztek egyes megbízható mozgalmi emberek házában /pl.¹ igen gyakran jöttek össze a Széchenyi utcában Megyeri Pálnál/ és ilyenkor problémáikról beszélgettek, vitatkoztak a szociáldemokrata tanokról, és arról, hogy mi lenne a teendő. A képviselőtestületbe jutott embereik révén sikerült is néhány esetben eredményt elérni /pl. az iskolák államosítása, az egyházi intézkedések nem megfelelő végrehajtása a századforduló előtti években, a későbbiekben pedig főként szociális intézkedések sürgetése, elintézése, stb./. Mivel ezek az emberek politikailag még képzetlenek voltak, volt néhány melléfogásuk is, de ilyenkor is a jószándék vezérelte őket.

1916-tól a nyomor már elviselhetetlen lett, az emberek igen elégedetlenek voltak. Ennek következményeként erősödött a szervezkedés is. Ilyen körülmények között jutottak el a kevermesi szociáldemokraták 1918- és 1919-hez.¹ 1918. október 25-én megalakult a Nemzeti Tanács, melynek programja gyökeres szakítást jelentett a multtal. A következő napokban az események gyorsan zajlottak. A helyzet az egész országban zavaros volt: Károlyi Mihályt támogatták a munkások, parasztok, katonák, de őt támogatta egyenlőre az uralkodó osztály is. Mindenki Károlyitól, illetve a Nemzeti Tanácstól várta vágyaik teljesítését. Október utolsó napjaiban már Kevermesen is forró volt a

hangulat, majd november első napjaiban kitört a forradalom. Az emberek az utcán /főként a község központjában/ csoportosultak és a köztársaságot éltették. Ezekben a napokban megalakult a helyi nemzeti tanács, mely a későbbiekben néhány munkással, de főként szegényparasztokkal bővült. November 2-án a rendszert gyűlölő tömeg úgy vezette le haragját, hogy a "zsidó" kézen lévő üzletekből széthordták az árut, valamint felforgatták a községháza irattárát. Majd az eseménydus napok után az emberek megnyugodtak, napirendre tértek az események felett, illetve az országos eseményeknek megfelelően változott az emberek hangulata és cselekményei egészen 1919 tavaszáig. Közben a gazdasági élet országosan - s így Kevermesen is - igen zavaros volt, melynek megoldása nem kis gondot okozott kevermesi viszonylatban az akkori vezetőknek /pl. iparcikkellátás/. A megoldás országosan - s így Kevermesen sem - nem sikerült, a gazdasági helyzet állandóan rőmlött.

1918. november hó végén megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja, nőt a kummunisták népszerűsége és táborá, az országban fellendült a kommunisták vezette forradalmi mozgalom. Az 1919. március 20-i minisztertanács egyhangulag a kormány lemondását határozta el, majd március 21-én megalakult az új kormány, mely a Forradalmi Kormányzótanács nevet vette fel.

A Tanácsköztársaság kikiáltása után, mint mindenütt az egész országban, Kevermesen is lényeges változás következett be. A március 21-e utáni napokban megalakult a helyi direktórium, mely azonnal átvette a hatalmat. A direktórium először 6 tagu volt, majd tiz tagra bővítették. A direktórium tagjai: Turai Imre, Korpa István, Hevesi Károly, Megyeri Pál, Hergó Mihály, Kubinszki Mihály, Dalacsi Ignác, Csipai Antal, Bán Imre és Buruzs Lajos. /2/ A direktórium eszmei irányítója állítólag Korpa István volt. A direktórium első ténykedései első sorban a köz érdekeit szolgálták, mégpedig a lakosság közszükségleti cikkek /iparcikkek/, majd élelemmel való ellátása. Az élelemmel való ellátást pl. úgy oldották meg, hogy akiknek sok volt, vagy felhalmozott élelmiszert rejtegetett, azt elkobozták és szétosztották a nincstelek között. Arra azonban vigyáztak, hogy az elkobozott anyag ellenértékét minden esetben kifizessék. A direktórium másik fontos ténykedése az volt, hogy a pap, a főjegyző és Domsik András nagygazda földjét 100-200 □-öles kisparcellákban kiosztották veteményesföldnek az arra rászorulóknak. A tulajdonosok ebben az esetben is kártérítést kaptak: 100 □-ölenként 5 korona haszonbért, tehát károsodás nem érte őket. A kevermesi direktórium ilyen és ezekhez hasonló intézkedéseket hozott, miközben a községben az élet kezdett rendes kerékvágásba jutni. A direktórium tagjai igyekeztek humánusak lenni, bántódása senkinek sem volt.

A fiatal Tanácsköztársaság hamar veszélybe került. A honvédelem hívó szavára Kevermesen is sokan jelentkeztek a magyar Vörös Hadseregbe és harcoltak a proletárhatalomért. Az "őszirózsás forradalom" után a Kevermesről bevonult katonák nagy többsége hazajött a frontokról s a szegények felkeresték az akkori főjegyzőt /Nemeskéri Kiss Vilmost/, kérve őt, valahogyan juttasson nekik kenyérnekvalót és munkát. Mivel a válasz elutasító volt /"A kenyérnekvalókat elvitték a frontra, menjetek vissza katonának!"/, sokan összebeszéltek és csoportokat alkotva /kb. 70-80 fő/ 1918. novemberében nagyobb rész Aradra, kisebb rész Békéscsabára ment és jelentkeztek "köztársasági katonának". Beosztásuk után a két városban és környékén nyertek elhelyezést, teljesítettek szolgálatot. Ezek az emberek később csaknem valamennyien jelentkeztek a magyar Vörös Hadseregbe, majd alakulataikkal együtt a megszálló román csapatok elől Szolnokig húzódtak. Közben 1919. áprilisában /még a román megszállás előtt/ az otthon lévő fiatalok közül kb. 18-20-an Kovács Béla agitáló szavaira /egyszerű kommunista érzelmi paraszt ember/ vele együtt Békéscsabára mentek és szintén jelentkeztek katonának. Alig nyertek beosztást, már is Szolnokra kellett húzódnok a román csapatok elől a többi alakulatokkal együtt. Szolnokon ebben az időben nagy átrendezések voltak, századokat, ezredeket, stb. szervezetek ujjá. A kevermesiek legnagyobb részét a 33-asokhoz nyertek beosztást, majd a román, a cseh és ismét a román megszállók ellen harcoltak egészen a magyar Vörös Hadsereg feloszlásáig. Különösen a románok elleni eredményes szolnoki csatáról meséltek és mesélnek sokat ezek az emberek, valamint arról, hogy a Vörös Hadseregben milyen komoly volt a fegyelem és mily nagy volt a szigorúság.

A magyar Vörös Hadsereg feloszlása után a kevermesiek leginkább román fogságba kerültek /legtöbben Budapesten és környékén/. A fogságbaesésről igen kellemetlen emlékeik vannak, mert a román tisztek és altisztek igen durván bántak velük /25 bot és egyéb verések/. Később hazaengedték őket. A korábban hazakerülőknél heteken keresztül minden nap jelentkezni kellett a helyi román csendőrségen, a később hazakerülőknél viszont már csak akkor, mikor hazajöttek. Itthon a románok már nem bántották őket. Ezek után büszkén mondhatjuk, hogy az ovatosan kezelt adatok alapján is közel száz kevermesi harcolt a proletárhatalomért. Ezek az emberek, a 19-es veteránok, gyakran meséltek élményeikről /és az a néhány élő még ma is szívesen beszél/, harcaikról és a Tanácsköztársaság bukása utáni viszontagságaikról. Volt idő, amikor hallgatniok kellett.

Ilyen volt a helyzet Kevermesen a Tanácsköztársaság végéig, illetve 1920 tavaszáig, a román csendőrök kivonulásáig. De Kevermesen még román csendőrök voltak, amikor 1919. augusztusában a fehérterror megkezdte rémuralmát Magyarországon: üldözték, irtották a kommunistákat. A magyar csendőrség 1920. április 2-án

vonult be Kevermesre és hogy ne sokat késlekedjenek - feladatuknak megfelelően - azonnal a kommunisták nyomába szegődtek. Aktivitásukat bizonyítja az alábbi jelentés: /4/

"Szegedi magy. csendőr kerület

Kevermesi őrs

33 szám
1920

Tárgy: Hevesi Károly és 3 társa kevermesi lakos kommunistákról jelent.

Tekintetes szolgabírói hivatálnak

Battonya

Kevermes, 1920 évi április hó 13 án

Jelentem, hogy Kiss István I. és Bilinczki János 2. oszt. tiszthelyettesekből állott járőr folyó hó 12 én Kevermes községben uralkodott kommunista ügyben a nyomozást bevezette, s a kommunista főszereplőit Hevesi Károly, 34 éves napszámos, Korpa István, 34 éves napszámos és Megyeri Pál, 42 éves napszámos vala mennyi a kommun alatt direktóriumi tag. büntetlen előéletű, politikailag előbb szicziális s utóbb kommunista eszmével foglalkozó, és Bán Imre, 42 éves, napszámos a kommun alatt mint tanács tag. büntetetlen előéletű a román megszállás alatt komun érzelmei miatt 2 hónapra internált. kommunista eszmével foglalkozó Kevermes községi születésű és illetőségű egyének személyét állapította meg.

Nevezett egyének mint vezetők társaikat utasítással és tanáccsal látták el, többször a községben a kommuneszmét terjesztő idegen szónoklókat éltetve azok eszméjét mint kommun érzésük helyeselték.

A közrend, csend, valamint a törvényes állapot zavarait közbe lépésük nélkül garázdálkodni türték, a személyük védelmére szervezett vörös őrségnek meg engedték, hogy a kommun eszmét nem pártoló egyéneket a község házából elkeressék. mely alkalommal Lippai Ferenc kevermesi lakosra csak a véletlen, hogy a lövés nem talált ismételten reá lőtek azt a község házába hurcolták, kijelentve, hogy valamennyi egyént ki a kommunt sérti foradalmi törvényszék elé kell állítani.

Nevezett egyének, hogy a szándékolt s más vidékeken is végre hajtott súlyos cselekményeket a községben nem voltak képesek végre hajtani, azt 5 napi működésük gátolta, mivel a román katonaság a község mellett elhallad, s valamennyi kommunista a községből meg szökött. Hogy nevezettek megrögzött kommunista érzésük azt bizonyítja, hogy a vörös szallagot mellükön a község előtt mindaddig viselték míg a román megszálló csendőrség megérkezett.

A román csendőrség megérkezésekor nevezettek mint kommunista vezetők valamenyenien megszöktek félve a lakosság igazság törvényétől.

Az illetők Tóth István és Lakó Vincze községi közegek előtt kikérdezve tagadják kommunista érzésüket, valamint, hogy jelenleg azt az eszmét hirdetnék.

Mivel nevezettek a járőrnek a községben bizalmas uton értesülése szerint titokban elvtársaikkal érintkeznek, feltehető, hogy a kommun eszmét hirdetik, miértis az illetők internálása szükségessé válna.

Jakabos tiszth."

Hogy Jakabos István 1. oszt. tiszthelyettes /őrsparancsnok/ erre milyen választ kapott, még nem tudjuk /az irat még nem került elő/, de a következő kíséző jelentésből következtetni lehet arra, hogy a kevermesi őrs nem tétlenkedett, mert összeszedve a kevermesi direktóriumi tagokat, a 10 embert a következő "Tényvázlat" kíséretében kísértette Battonyára, majd Makóra:

"M. kir. II.sz. csendőrkerület

Kevermesi őrs
2224

178 szám
1920 ikt.

T é n y v á z l a t

az alább megnevezett elfogott /elővezetett/ egyénekről, kik a makói tekintetes királyi járásbiróságnak átadatna-k.

Turai Imre 48 éves, nyugdíjas csendőr, büntetlen, kevermesi lakos

Korpa István 34 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

Hevesi Károly 33 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

Megyeri Pál 43 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

Hergó Mihály 31 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

Kubinczki Mihály 44 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

Csipai Antal 31 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

Bán Imre 42 éves, napszámos, állítása szerint kihágásért többször büntetve volt a szolgb.hiv., kevermesi lakos

Buruzs Lajos 44 éves, napszámos, büntetlen, kevermesi lakos

//Nem irtam le a kimutatás minden adatát. - megj. Pelle//

Bent nevezettek azért fogatták el, mivel a kommun alatt vezető szerepet töltöttek be, mint ilyenek a tanács kormány rendeleteit végrehajtották, a lakosságot azon rendeletek betartására fenyegetésekkel kényszerítették, a kommunista eszméket hirdették, terjesztették és a lakosságot minden eszközzel annak megngyerni teljes erejükből dolgoztak.

Beigazolást nyert, hogy úgy a kommunizmus alatt, mint azután teljesen kommunista érzelműek voltak és még most is érzelmeiket ápolják, titokban kommunista érzelmű megbeszélések végett összejöveteleket tartanak, tehát a veres eszméssel és érzésekkel felhagyni nem bírnak.

Bár a kommun alatt súlyosabb természetű bűncselekményeket nem követtek el, de gyanu van rá, hogy alkalom és pillanatra várnak, hogy a vörös uralom újból életre keljen és ők a vezető szerephez jussanak.

Az utóbbi időben a községben az a hír terjedt el, hogy ha bentnevezettek még egyszer a kommun uralomra jutnának, egyes emberekkel rövid időn belül végeznének, erre azonban tanut vagy más bizonyítékot beszerezni nem lehetett.

. . .

A direktóriumi tagok előadják, hogy fizetésük havi 700 korona volt.

Valamennyien tagadják, hogy a kommunizmus megszűnte után bármikor összejövetelt vagy gyűlést tartottak volna.

Kevermes, 1920. május hó 28-án

Jakabos l. oszt. tiszth."

És "Ki eszközölte az elfogatást?": Jakabos István l., Kiss István és Gál János 2., Biliczki János 3. osztályu tiszthelyettesek és társaik. Jellemző a fehérterrorra, hogy már a "gyanu" is elég volt az emberek meghurcoltatásához, az internálási javaslat megtételéhez, illetve elég volt a kommunista érzelem, elég volt a direktóriumi tagság.

Kövessük csak tovább az internálásra javasolt kevermesi direktóriumi tagok sorsát:

"B. 2224/1920.sz.

Turai Imre és társai ellen kommunista üzemek miatt folyamatba tett büntető ügyben.

H a t á r o z a t .

Turai Imre, Korpa István, Hevesi Károly, Megyeri Pál, Hergó Mihály, Dalacsi Ignác, Csipai Antal, Bán Imre és Duruzs /Buruzs/ Lajos és Kubinszki Mihály kevermesi lakosok elleni kommunista üzemek miatt folyamatba tett nyomozást a Bp. 101. §. 3. pontja alapján megszüntetem.

Megszüntetem letartóztatásukat is és 4352/int.1920. Bm. sz. rendelet 2. §-a alapján őket, mint a közrend és közbiztonságra aggályos és gyanus egyéneket az említett rendelt 1. §.-ának b. pontjára való utalással az internálási eljárás folyamatba tétele végett a battonyai főszolgabírói hivatalhoz átkisértetem,

m e r t

nevezettek ellen, kik a proletár diktatura alatt a tanácsköztársaságot támogatták, konkrét bűncselekmény a nyomozás során fel nem merült.

Makó, 1920 évi május hó 29-én

Dr. Hubay s.k. kir. ügyész
A kiadmány hiteléül: Papi kezelő"

Ez akta a következő napon iktatva /mint érkező akta/ az állami rendőrség makói kapitányságán, melyre még ezen a napon a következő hátirat került:

"Kir. Járásbiróságnek

M a k ó

Eredetben mellékletei kapcsán azzal küldöm vissza, hogy a hivatkozott internálási rendelet értelmében az eljárás lefolytatására a területileg illetékes I. f. rendőrhatóság, a battonyai főszolgabiróság az illetékes. Miért is a határozatban felsorolt egyéneket is egyidejűleg visszakisértetem.

M. 920. V. 30. olvashatatlan aláírás - rendőrtanácsos"

És a kevermesi direktórium tagokat visszakisérték Battonyára. Távábbi sorsukról pedig a következő két átirat tanuskodik:

" 992/1920.szám Battonyai j. főszolgabirótól
M. kir. Csendőrparancsnokság
Battonya

Felhivom, hogy Turai Imre és társai kevermesi lakosokat a kevermesi csendőrshöz karhatalommal kísérje át s az ottani csendőrörsnek őrizetbevétel végett adja át.

Battonya, 1920. évi június hó 2. olvashatatlan aláírás
szolgabiró "

Ezzel egyidőben kelt a következő átirat is:

" 992/1920.szám Battonyai j. főszolgabirótól
M. ker. csendőrparancsnokság
Kevermes

Felhivom, hogy a battonyai csendőrörs által Cimnek őrizetbe átadott Turai Imre és társai kevermesi lakosokat további intézkedésig tartsa fogdában.

Battonya, 1920. évi június hó 2. olvashatatlan aláírás
főszolgabiró"

Igy ért véget a majdnem egy hetes meghurcoltatás, melynek jellemző befejezése volt az a megaláztatás, hogy Battonyáról gyalog kísérték őket haza, illetve végig a kevermesi főutcán egyenesen be a községi börtönbe, vagy ahogy akkor és aztán is nevezték - a dutyiba. Abba a szűk kis helyiségbe voltak bezsufolva csendőri felügyelet mellett kb. 3 hétig, ahol hozzátartozóknak kellett őket élelmezni s így gyakran érintkezhettek azokkal. Bár a "dutyi"-ban gyakran alázták meg és gunyolták őket, de tettelegességre nem került sor és a szűk helyeségtől eltekintve sorsuk elviselhető lett volna.

A letartóztatottakat kb. 3 hét múlva szabadon engedték, hazamehettek családjaikhoz és a továbbiakban "szabadon élhettek", mert a csendőrök állandóan vigyáztak rájuk, azaz - állandó csendőri felügyelet alatt voltak. Hosszu éveken keresztül nem állhattak meg az utcán egymással beszélgetni és sohasem tudták, hogy a csendőrök mikor keresik fel őket munkahelyeiken, vagy éppen otthon. Egy-két beállított csendőrspicli is ügyelt rájuk. Így érthető, hogy a felszabadulásig csak nagyon vigyázva és állandóan rettegésben élve szervezkedhettek.

Ha Turai Imre élne, érdemes volna vele elbeszélgetni, hogy nyugdíjas csendőr létére hogyan lett mozgalmi ember, hogyan lett direktóriumi tag vállalva az utána következő meghurcoltatást. Talán rájött, hogy azelőtt az elnyomó rendszer egyik korbácsa volt és éppen azokat súlytotta ahonnan talán maga is származott? Nem tudjuk, csak azt, hogy Horthy csendőrei kiméretlenek és kegyetlenek voltak. Szerencsére csak voltak.

Igy fejeződtek be a Tanácsköztársaság kevermesi eseményei.

Jegyzet:

- 1./ Szegedi Levéltár: A főszolgabíró válasza az alispán 1892. máj. hó 12-i levelére.
- 2./ A 150 éves Kevermesi Község története c. monográfiában közölt nevektől az azóta előkerült dokumentumok alapján eltérés mutatkozik.
- 3./ Adatközlők:
 - J. Rácz Béla 68 éves, Kevermes Bajcsy Zs. u. 108.
 - Bognár Imre 68 éves, - " - Március 15. u. 43.
 - B Fodor István 70 éves, - " - Árpád u. 26.
 - Hevesi Gellért 79 éves, - " - Árpád u. 37.
- 4./ A következőkben idézett dokumentumok a Szegedi Levéltár anyagából valók /Battonyai főszolgabírói anyag/.